

บทที่ 3

วิธีการศึกษา

โครงการศึกษา “การจัดการท้องถิ่นเพื่อการศึกษา : กรณีศึกษาศูนย์การเรียนรู้” มีความมุ่งหมายที่จะให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นกลุ่มเป้าหมายได้มีความรอบรู้ ความเข้าใจ มีความร่วมมือมีการประสานงาน และมีประสบการณ์ ในการจัดการบริหารจัดการองค์กรที่เป็นเลิศ ทางด้านการให้บริการทางการศึกษานอกระบบหรือศูนย์การเรียนรู้ ซึ่งการจัดการความรู้ (KM) เป็นกระบวนการที่จะนำองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นไปสู่การเป็นองค์กรที่ดีเลิศ สร้างสรรค์สิ่งใหม่ๆ มีคุณภาพของบริการที่ดีกว่าเดิม เพิ่มความได้เปรียบทางการแข่งขัน และที่สำคัญคือการผลิต ความรู้ออกมาให้เป็นรูปธรรมเป็นกระบวนการเรียนรู้กับผลงานจริง

วิธีการศึกษาพัฒนาการและปัจจัย ตลอดจนเงื่อนไขที่นำไปสู่ความสำเร็จของการเกิดเป็น ศูนย์การเรียนรู้ขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นที่เข้าร่วมโครงการหรือต้นแบบทั้ง 3 แห่ง คือ อุทยานการเรียนรู้เมืองนครศรีธรรมราช อุทยานการเรียนรู้เทศบาลนครพิษณุโลก และศูนย์การเรียนรู้ชุมชนเทศบาลตำบลอากาศอำนวย จังหวัดสกลนคร

โครงการนี้โดยมีเครื่องมือการศึกษาและกระบวนการวิเคราะห์ข้อมูล ดังนี้

1. การถอดบทเรียน เป็นการค้นหาและดึงเอาความรู้จากประสบการณ์การปฏิบัติงาน ที่เป็นความรู้เฉพาะองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นออกมาเพื่อแลกเปลี่ยนแบ่งปันให้องค์กรปกครอง ส่วนท้องถิ่นอื่นและผู้สนใจทั่วไปสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้ โดยแบ่งออกเป็น

- การสัมภาษณ์เชิงลึก
- การสนทนากลุ่ม (Focus Group)
- การสังเกตการณ์การดำเนินงานจริง
- การจัดเวทีถอดบทเรียน

ทั้งนี้ นักวิจัยพื้นที่ทั้งสามจังหวัดได้ใช้กระบวนการถอดบทเรียนเพื่อค้นหาความรู้และ ประสบการณ์ดังนี้

อุทยานการเรียนรู้เมืองนครศรีธรรมราช นักวิจัยใช้กระบวนการการเก็บและรวบรวม ข้อมูลจากหลากหลายแหล่ง และหลายวิธีการ โดยกลุ่มผู้ให้ข้อมูลได้แก่ ผู้บริหารของเทศบาล นายกเทศมนตรี ประธานคณะกรรมการบริหาร คณะกรรมการบริการบางท่าน ผู้อำนวยการศูนย์ เจ้าหน้าที่ศูนย์จำนวน 8 คน อาสาสมัครร่วมจัดกิจกรรมจำนวน 10 คน ผู้ปกครองที่มาร่วมกิจกรรม และมารับมาส่งบุตรหลานจำนวน 14 คน ประชาชนในพื้นที่เทศบาล กลุ่มนักเรียน นักศึกษา และ บุคคลทั่วไปที่มาใช้บริการทั้งธรรมดาและวันหยุดเสาร์-อาทิตย์ จำนวน 100 คน โดยใช้วิธีการ รวบรวมข้อมูลโดย การศึกษาเอกสาร การสัมภาษณ์เชิงลึก การสนทนากลุ่ม (Focus Group) การสังเกตอย่างมีส่วนร่วม การสังเกตการดำเนินงานจริง

อุทยานการเรียนรู้เทศบาลนครพิษณุโลก นักวิจัยใช้กระบวนการหลายรูปแบบกับหลากหลายกลุ่มเป้าหมายในการถอดบทเรียน ได้แก่ ใช้วิธีการสัมภาษณ์เชิงลึกในประเด็นความเป็นมา แนวคิด วิสัยทัศน์การบริหารจัดการ ปัญหา อุปสรรคและความสำเร็จของการบริหารจัดการในปัจจุบันกับนายกเทศมนตรีซึ่งเป็นผู้บริหารเทศบาลนครพิษณุโลก และใช้วิธีการสังเกตอย่างมีส่วนร่วมในการดำเนินงานจริงโดยการร่วมกิจกรรม รวมถึงการสัมภาษณ์เชิงลึกและการสนทนากลุ่ม (Focus Group) กับบุคลากรฝ่ายปฏิบัติการ ในประเด็นความสำเร็จของการบริหารจัดการในปัจจุบัน บอกเล่าวิธีการดำเนินงาน แรงจูงใจ รูปแบบการจัดกิจกรรม การวางแผนงาน ปัญหา อุปสรรค และประเด็นอื่นๆ จากบุคลากรต้องการบอกเล่า ใช้วิธีการสังเกตอย่างมีส่วนร่วม สัมภาษณ์เชิงลึก และการสนทนากลุ่มกับผู้ให้บริการ อาทิต ผู้ปกครองที่มาร่วมกิจกรรม ผู้ปกครองที่มารับ-ส่งบุตรหลานในศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ประชาชนในพื้นที่เทศบาล กลุ่มนักเรียน นักศึกษา และบุคคลทั่วไปถึงความพึงพอใจในการเข้าร่วมกิจกรรมและการรับบริการจากอุทยานการเรียนรู้ และใช้วิธีการสังเกตอย่างมีส่วนร่วม สัมภาษณ์เชิงลึกและการสนทนากลุ่มกับชุมชน ในประเด็นผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงเชิงพื้นที่ภายหลังจากมีอุทยานการเรียนรู้เกิดขึ้นในชุมชน ว่าได้ส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตของคนในชุมชนในด้านการมีส่วนร่วม ด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม ฯลฯ อย่างไร

ศูนย์การเรียนรู้เทศบาลตำบลอากาศอำนวย นักวิจัยใช้วิธีการสัมภาษณ์ โดยเจาะจงนายกเทศมนตรี ปลัดเทศบาล พนักงานผู้รับผิดชอบ ผู้นำชุมชนที่เคยร่วมก่อตั้งศูนย์และประชาชนผู้ให้บริการภายในศูนย์ โดยใช้การสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (semi-structure) เพื่อหาข้อมูลเกี่ยวกับแนวคิดในการจัดตั้งศูนย์เรียนรู้พัฒนาการในการจัดกิจกรรม และการให้บริการ รวมถึงผลของการจัดทำกิจกรรมที่ศูนย์เรียนรู้จัดให้แก่ประชาชนผู้มารับบริการ รวมผู้ให้ข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ จำนวน 12 คน ใช้การสนทนากลุ่ม (Focus Group) โดยทำการสนทนากลุ่มแบ่งออกเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มแรกเป็นพนักงานและลูกจ้างเทศบาลที่ทำหน้าที่บริหารจัดการภายในศูนย์เรียนรู้ กลุ่มที่สองเป็นผู้นำชุมชนที่มีส่วนร่วมเป็นกรรมการของศูนย์เรียนรู้ ดำเนินการจัดทำสนทนากลุ่มจำนวน 4 ครั้ง ใช้วิธีการสังเกต (Observation) โดยทำการสังเกตการณ์ให้บริการและการจัดกิจกรรมต่างๆ ภายในศูนย์เรียนรู้ เช่น การฝึกซ้อมดนตรีพื้นเมือง การทอผ้า และการตัดเย็บเสื้อผ้า การอบรมวิชาชีพต่างๆ รวมทั้งการใช้บริการทั่วไปของเด็กและเยาวชนในศูนย์เรียนรู้ การเก็บข้อมูลโดยการสังเกตให้ทำการสังเกตทั้งหมด 4 ครั้ง โดยใช้เวลาว่างในวันเสาร์หรือวันอาทิตย์ แต่ละครั้งมีช่วงเวลาห่างกัน 2-3 สัปดาห์ และใช้วิธีการรวบรวมเอกสารโครงการ รายงานผลการปฏิบัติงาน เอกสารและเอกสารแนะนำศูนย์เรียนรู้ เป็นต้น

2. Success Story Sharing (SSS) เป็นการเรียนรู้ผ่านผลของการปฏิบัติ เรียนรู้จากการปฏิบัติขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นต้นแบบ ทั้งนี้ อ.ทรงพล เจตนาวาณิชย์ ผู้อำนวยการสถาบันเสริมสร้างการเรียนรู้เพื่อชุมชนเป็นสุข ได้กล่าวถึงกระบวนการทำ **Success Story Sharing** โดยสรุปไว้ในการสัมมนาถอดบทเรียนเพื่อแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างเครือข่ายศูนย์การเรียนรู้และผู้สนใจของโครงการวิจัยการศึกษาท้องถิ่น กรณีศึกษาศูนย์การเรียนรู้ เมื่อวันที่ 23 มีนาคม 2553 ณ โรงแรมริชมอนด์ จังหวัดนนทบุรี ไว้ว่ามี 3 ขั้นตอนหลัก ดังนี้

1) ศูนย์การเรียนรู้ต้นแบบที่ประสบความสำเร็จแบ่งปันประสบการณ์จริงในการทำงาน ทั้งในด้านความสำเร็จ ปัจจัยและเงื่อนไขสู่ความสำเร็จ และในด้านที่ประสบปัญหา รวมถึงวิธีการ แก้ไขปัญหา

2) ผู้เข้าร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันระดมสมองเพื่อสกัดความสำเร็จให้ตกผลึกเป็น คุณค่า หรือหัวใจแห่งความสำเร็จ

3) สรุปผลการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และนำไปสู่การนำไปใช้

ทั้งนี้ คณะผู้วิจัยได้ใช้เครื่องมือการศึกษาแบบ **Success Story Sharing** ซึ่งได้จัดเวทีเพื่อ เปิดโอกาสในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างผู้ทรงคุณวุฒิ ศูนย์การเรียนรู้ต้นแบบ เครือข่ายศูนย์ การเรียนรู้และผู้สนใจ โดยได้รับความสนใจเป็นอย่างมาก ผู้เข้าร่วมงานได้มีโอกาสสลับฟัง การถ่ายทอดแนวทางสู่ความสำเร็จจากประสบการณ์ตรงในการบริหารจัดการศูนย์การเรียนรู้ของ ผู้บริหารศูนย์การเรียนรู้ต้นแบบ โดยเฉพาะบทเรียนการแก้ไขข้อบกพร่องและความล้มเหลวของ แต่ละศูนย์ก่อนที่ศูนย์ต้นแบบจะประสบความสำเร็จ นอกจากนี้ ผู้เข้าร่วมแลกเปลี่ยนยังได้แสดง ความคิดเห็น และมุมมองต่างๆ ในการพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ระหว่างกันอีกด้วย

นอกจากนี้ คณะผู้วิจัยยังใช้ **Success Story Sharing** เป็นเครื่องมือในการดำเนินการ ศึกษาวิเคราะห์ และสังเคราะห์ข้อมูลระหว่างที่คณะได้เดินทางลงพื้นที่เพื่อศึกษาดูงานในศูนย์ การเรียนรู้ต้นแบบทั้งสามพื้นที่ โดยการหมุนเวียนแลกเปลี่ยนข้อมูลระหว่างศูนย์การเรียนรู้ ต้นแบบเครือข่าย และคณะผู้วิจัยในสถานที่ปฏิบัติงานจริงอีกด้วย

จากวิธีการศึกษาข้างต้น คณะผู้วิจัยตั้งเป้าหมายให้ผู้ที่มีความรู้จากการปฏิบัติ ได้มาร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ มีการกำหนดหัวข้อความสำเร็จ หรือเป้าหมายของการมาแลกเปลี่ยน เรียนรู้ ทุกคนที่เข้าร่วมในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ต้องร่วม “เล่าเรื่องความสำเร็จ” จากประสบการณ์ การทำงาน เล่ากิจกรรม/เหตุการณ์จริงในพื้นที่ว่า ทำอะไร ทำไม่จึงทำ ทำอย่างไร สำเร็จอย่างไร และมีใครเกี่ยวข้องบ้าง เมื่อเล่าครบทุกคนแล้วต้องมีการช่วยกัน สกัด สรุปว่า “หัวใจของ ความสำเร็จ” หรือ “คุณค่า” ของเรื่องเล่าทุกเรื่องที่ได้ฟังคืออะไร ซึ่งกระบวนการดังกล่าวจะช่วย กระตุ้นและส่งเสริมให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นแต่ละแห่งได้มีการพัฒนาแนวความคิดของ ตนเองออกมาแลกเปลี่ยนกัน

หลังจากดำเนินการรวบรวมความรู้จากประสบการณ์ของผู้ปฏิบัติหรือเรื่องความสำเร็จ (Success Story) แล้วจะดำเนินการสังเคราะห์ความรู้จัดให้เป็นระบบเข้าสู่คลังแห่งความรู้เพื่อการ แบ่งปัน จัดระบบให้ผู้ที่เกี่ยวข้องสามารถเข้าถึงได้ตามหลักของ KM โดยคณะผู้วิจัยจะจัดจัดทำคู่มือที่ เป็น Best Practice เกี่ยวกับการบริหารจัดการท้องถิ่นเพื่อการศึกษาหรือศูนย์การเรียนรู้ เพื่อให้ Best Practice เป็นคู่มือที่เป็นประโยชน์สูงสุดแก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเครือข่ายอื่นๆ ได้ยึด เป็นต้นแบบในการดำเนินงานต่อไปในอนาคต